

Norsk kosthold og omstillingsevne

2022-05-25

© Nationen

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

Les artikkelen ved å klikke her.

ONSDAG 25. MAI 2022 • NATIONEN

MOTKULTUR • 17

Delta i debatten, skriv til oss!

SEND DITT INNLEGG TIL: DEBATT@NATIONEN.NO
Innlegg kan også sendes per post til Nationen, Postboks 9390 Grønland, 0135 Oslo. Merk konvolutten «debatt». Innlegg som sendes elektronisk blir prioritert.

TEKSTLENGDER:
Kronikk: Maks 4900 tegn med mellomrom.
Leserinlegg: Maks 2000 tegn
Du kan også levere innlegg på nationen.no

Kronikker honoreres som hovedregel ikke. Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere og forkorte innsendt stoff og til å publisere det på alle våre plattformer.

Omfattende: Norsk matsikkerhet er mer omfattende enn av de 40 prosent selvforsyning skulle tilsi. Et kosthold med mer korn, fisk, poteter og (rot) grønt vil kunne bidra med mer energi om nødvendig, skriver innleggsforfatterne.

Foto: Mostphotos

Norsk kosthold og omstillingsevne

Koronakrisen og nå Ukrainakrisen har satt globale forsyningskjeder under press. I hvilken grad dette vil gi global matkrise er selvsagt svært vanskelig å si. Ingen næring er så komplisert og uforutsigbar som matproduksjonen.

Det handler om tidkrevende biologiske prosesser, med sine svingninger som følge av naturlige forhold, og der det normalt sett bare er én sjanse til å lykkes hvert år. Og lykkes man ikke det året, er det ett år til neste gang. Norge produserer grovt sett knapt 40 prosent av energien basert på norske ressurser noe som gjør oss potensielt utsatt.

Norge tar inn rundt 2/5 av kornbehovet, rundt halvparten av forråvarene til landdyr (særlig protein, fett og mineral og vitaminer), samt nær alt av sulkervarer, planteoljer og frukt. Til husdyrene i sjø (laks) er forimporten cirka 90 prosent. Normalt er dette uproblematisk, men nå er det skyer i horisonten.

Den generelle uroen som startet med koronasituasjonen gjør at land importerer mer for å sikre seg større buffere i verdikjeden, fordi de ikke har lagre i utgangspunktet. Samtidig begynner mindre eksportland som India, Kasakhstan og Serbia å begrense eksportene.

Forholdene i Ukraina har forsterket et krevende prisbilde

Viktigste matberedskap

«Den viktigste matberedskapen er vår løpende produksjon og vår omstillingsevne ved en mulig krise både gjennom økt og endret produksjon og tilpasset kosthold.»

av usikkerheten om hvor mye av forårets produksjon som kommer ut, sammen med årets reduserte produksjon som synes å hindre prisfall på hvete og planteoljer. Videre er Russlands eksportvolumer usikre.

Parallelt oppleves tørke hos EUs største hveteeksportør Frankrike og vanskelige produksjonsforhold i Nord-Amerika. I tillegg kommer om lag 1/4 av verdens råvarer til mineralgjødsel fra Russland og Hviterussland, som begge er sanksjonert av vestlige land.

Alle disse forholdene skaper en forsyningsusikkerhet som vi knapt har sett etter andre verdenskrig, og som FNs Mat og Landbruksorganisasjon FAO og Verdens matvarefond har advart mot over lengre tid.

Fram til 2003 hadde Norge ordninger for kornlagring. Nå baserer vi forsyningen på egenproduksjonen og løpende forsyning utenfra. I tillegg er vi sårbare når det gjelder korn og forråvarer fordi importvolumet er høyt og vi har begrenset buffer i verdikjedene.

Det gjør at vi må handle raskt om vi ser skyer på horisonten, selv om vi har et velfungerende og omstillingsdyktig norsk jordbruk med tilhørende verdikjede. Likevel er den viktigste langsiktige beredskapen for Norges matsikkerhet å øke og tilpasse norsk produksjon med økt bruk

av areal og norske forressurser, samt å sikre en større buffer av korn.

De to viktigste kildene til energi i kostholdet er korn og melk, som utgjør henholdsvis 29 og 19 prosent av vårt energiinntak. Den totale norske kornproduksjonen er i et normalår på godt over 1 million tonn (i snitt 1,2 million tonn), der det meste av dette rent teknisk vil kunne brukes som mat.

Siden dagens forbruk av mel og bakervarer er under 500.000 tonn per år, burde det dermed være nok korn til befolkningen. Men 80 prosent av kornet vi spiser er hvete, som har begrenset dyrkningspotensial i kalde Norge.

Selv om vi reduserer kravene til bakekvalitet slik at mer enn dagens gjennomsnitt på 50 prosent kan brukes til mat, vil vi ha for lite hvete av god kvalitet i forhold til behovet, og minst halvparten vil måtte importeres, enten som korn til mel eller som ferdig pasta eller bakervarer.

Melk, kjøtt og egg har jo den fordelene at de i all hovedsak er norskproduserte. Siden vi har gras nok i Norge, burde vi også kunne klare å opprettholde en betydelig melkeproduksjon selv i en krisetid.

Kjøtt- og eggproduksjonen er den tredje viktigste kilden til energi i kostholdet med 15 prosent av daglig energiinntak.

Den siste matvaregruppen av betydning kan vi grovt kalle frukt og grønt, i hvert fall hvis vi inkluderer poteten i dette. Til sammen utgjør disse matvarene rundt 10 prosent av dagens energiinntak.

Frukt, som i snaut 95 prosent av tilfellene er importert, utgjør rundt 4 prosent av energiinntaket. For grønnsaker er snaut halvparten norskproduserte, men som følge av lavt energiinnhold er likevel energibidraget fra norskproduserte grønnsaker kun rundt 1 prosent. Rundt to tredjedeler av de mer energirike potetene er norskproduserte, men de bidrar likevel med kun godt og vel 3 prosent av kostens energi.

Poteter og rotgrønnsaker gir den største energimengden per arealenhet i Norge. Ett mål med en god avling av potet og gulrot kan dekke 3–4 personers årlige energibehov, mens tilsvarende tall for hvete er rundt 1,5–2 personer. Selv om poteter og rotgrønnsaker er en ubetydelig bidragsyter til energi per i dag, så har de med andre ord et stort potensial til å bidra betydelig mer. Poteter og rotfrukter har den fordelene at de kan dyrkes over det meste av landet

Fisk utgjør i dag kun 2 prosent av daglig energiinntak, tilsvarende et årlig konsum på snaut 120.000 tonn. Siden villfangst av matfisk normalt utgjør minst 1.500.000 tonn i året, er det altså betydelig rom for økt fiskekonsum i en krisesituasjon, selv om vi forutsetter at oppdrettslaksen med sine importerte forråvarer i mindre grad vil bidra over tid.

Basert på historiske tall fra siste krig kan det anslås at fiskekonsumet i hvert fall kan femdobles til 10 prosent.

Norsk matsikkerhet er mer omfattende enn av de 40 prosent selvforsyning skulle tilsi. Et kosthold med mer korn, fisk, poteter og (rot) grønt vil kunne

bidra med mer energi om nødvendig. Og vår grovforbaserte melk- og kjøttproduksjon er fleksibel med tanke på foredling av gras og beiteressurser, mens grisen og kyllingen utnytter førkorn og andre ressurser effektivt, mens egg fra verpehøns gir særlig viktig tilskudd til kostholdet.

Fisk, melk og andre animalske matvarer er også rike kilder til vitaminer og mineraler og vil dermed dekke behovet for de fleste andre viktige næringsstoffene. Men frukt og grønt er en unik kilde til vitamin C i kostholdet, og er også en viktig kilde til blant annet folat. Det er med andre ord nødvendig å inkludere frukt og/eller grønt i kostholdet. Utfordringen er at frukt- og grøntsektoren er arbeidskrevende og ofte basert på utenlandske sesongarbeidere, noe som kan gjøre produksjonsvolumene utsatt for tilgang til arbeidskraft.

Den viktigste matberedskapen er vår løpende produksjon og vår omstillingsevne ved en mulig krise både gjennom økt og endret produksjon og tilpasset kosthold. Lagerhold vil øke fleksibiliteten og ikke minst svekke behovet for import fra et mulig presset verdensmarked til fordel også for øvrige importører, men det mest avgjørende framover er at alle land utnytter sitt produksjonsgrunnlag best mulig. Både for å møte klimaeindringer, men også for å hindre global forsynings-svikt av matvarer.

Chr. Anton Smedshaug

Daglig leder i Agri Analyse, førsteamanuensis i I ved NMBU

Birger Svihus

Professor i ernæring ved NMBU